

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ

Е. Б. Сімакова-Єфремян, заступник директора з наукової роботи Харківського НДІСЕ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

Т. Є. Балинян, провідний науковий співробітник Харківського НДІСЕ, кандидат біологічних наук,

Л. М. Дереча, учений секретар Харківського НДІСЕ, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник

ПРО КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МЕТОДИК ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ В УКРАЇНІ

Розглянуто підстави для всебічного аналізу, об'єктивного оцінювання експертних методів, методик. Запропоновано відповідні критерії оцінювання. Підкреслено доцільність у процесі державної атестації експертних методик в анотаціях до них короткого викладення найбільш важливих показників, що відображують переваги методики відповідно до критеріїв її оцінювання.

Рассмотрены основания для всестороннего анализа, объективной оценки экспертных методов, методик. Предложены соответствующие критерии оценки. Подчеркнута целесообразность в процессе государственной регистрации экспертных методик в аннотациях к ним краткого изложения наиболее важных показателей, отражающих преимущества методики в соответствии с критериями ее оценки.

Науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України здійснюють судово-експертну діяльність на основі єдиного науково-методичного підходу до експертної практики. Це забезпечується вимогами Закону України «Про судову експертизу», постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз» від 2 липня 2008 р. № 595, наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз» від 2 жовтня 2008 р. № 1666/5.

Всі судово-експертні установи (СЕУ) Міністерства юстиції України мають використовувати уніфіковані за своєю структурою методики дослідження, тобто експертна практика різних СЕУ мусить бути єдиною в підході до розв'язання типових експертних завдань. Методики досліджень типових об'єктів не повинні істотно відрізнятися за глибиною та всебічністю наукового розроблення. Усі СЕУ зобов'язані здійснювати діяльність з організації та проведення судової експертизи на основі єдиного науково-методичного підходу до експертної практики. Мають застосовуватися єдині наукові критерії та науково апробовані методики (аби уникнути невиправданих труднощів в оцінюванні судами експертних висновків, а також додаткових часових і матеріальних витрат на проведення повторних експертиз).

Доцільність атестації та державної реєстрації експертних методик зумовлена необхідністю забезпечення єдиного підходу до вирішення певних експертних завдань. Проте зараз немає єдиних критеріїв, що дають змогу оцінити ступінь додержання всіх названих вимог до методик.

Необхідність всебічного аналізу окремо взятого методу, методики виникає в процесі експертної діяльності, коли перед експертами постає питання обрання відповідних методів, методик, доцільності використання їх для вирішення конкретного завдання. Крім того, об'єктивне оцінювання методик і методів, що в них використовуються, має здійснюватися при виборі результатів наукових робіт, які рекомендуються для впровадження в експертну практику, а також при їх атестації та державній реєстрації в порядку ведення Державного реєстру методик судових експертиз.

До того ж, методики оцінюються з метою з'ясування результативності впровадження нових методів, методик, при валідації методик (оцінюванні придатності) для підготовки судово-експертних лабораторій до акредитації згідно з міжнародними стандартами, для з'ясування доцільності планування наукового розроблення, коли виникає необхідність у науковому передбаченні, при абстрагуванні, прогнозуванні спроможності, результативності, ефективності тієї чи іншої методики, при оцінюванні об'єктивності використання експертної методики у висновку експерта в процесі розгляду його висновку в суді тощо.

Питання щодо критеріїв оцінювання методів висвітлювалися в літературі¹. Ці критерії стосуються в основному оцінювання методів, однак вони цілком придатні як оціночні показники й для методик, оскільки під методикою судової експертизи розуміється система науково обґрунтованих методів, прийомів і технічних засобів (приладів, апаратури, обладнання), упорядкованих та цілеспрямованих на вивчення специфічних об'єктів і вирішення питань, що стосуються предмета судової експертизи².

¹ Див., напр.: *Винберг А. И.* Общая характеристика методов экспертного исследования / *А. И. Винберг, А. Р. Шляхов* // *Общее учение о методах судебной экспертизы* : сб. науч. тр. / под ред. А. И. Винберга, Г. П. Прошина, В. И. Барынина и др. — М. : ВНИИСЭ, 1977. — Вып. 28. — С. 54–93.

² Див.: Там само. — С. 89.

Проаналізуємо ці критерії з урахуванням сучасного стану судової експертизи. Основними критеріями оцінювання методик, тобто їх оціночними показниками зважаючи на доцільність використання цих методик, є:

— наукова обґрунтованість – визначається повнотою й об'єктивністю використання наукових знань (спеціальних знань) і апробованих практикою технічних засобів, прийомів тощо. Використання наведеного арсеналу сприятиме надійності з точки зору одержання достовірних результатів, що має важливе значення для його практичного використання;

— економічність – визначається витратами на обладнання, підготування кадрів та безпосередньо на проведення досліджень;

— перевірюваність – можливість відтворення результатів і проведення повторного дослідження;

— безпечність – визначається дією на здоров'я судового експерта та ступенем імовірності нещасного випадку (при оцінюванні цього чинника враховуються небезпечність впливу сильнодіючих отруйних, радіоактивних речовин і шкідливих променів, складність захисту від їх шкідливої дії, небезпечність ураження струмом високої напруги, несприятливі умови тривалої роботи, можливість травмування дослідника тощо);

— законність та етичність – використання методів і засобів у процесі судової експертизи не може зачіпати законних інтересів і прав людини, принижувати її честь і гідність, порушувати морально-етичні норми суспільства;

— простота й доступність – коли використання методики не потребує великих витрат часу, певного матеріально-технічного забезпечення тощо;

— конкурентоспроможність – перевага порівняно з будь-якою іншою методикою, що дає найбільш результативне рішення конкретного експертного завдання;

— універсальність – можливість використання методу, методики при дослідженні різноманітних об'єктів для вирішення багатьох експертних завдань, тобто методика є багатоцільовою;

— новизна – нові факти, об'єкти, можливість вирішення завдань, які раніше не вирішувались або вирішувались частково, розроблення прийомів у новому, раціональнішому або оптимальному компонуванні, нові способи вирішення відомих завдань, поставлення та вирішення нових завдань;

— припустимість – використання в методиці відомостей із передбачених законом джерел з додержанням загальних положень, легалізованих даних тощо з урахуванням усіх названих вимог;

— актуальність – обумовлена необхідністю вирішення різноманітних оптимізаційних завдань, що виникають в експертній практиці досить часто;

— достовірність – велика ймовірність відповідності об'єктивній дійсності, тобто об'єктивність одержаних за її допомогою результатів дослідження, що забезпечується її базуванням на принципах теорії та практики судової експертизи і криміналістики;

— використання неруйнівних методів, що забезпечує можливість проведення додаткових, повторних досліджень без зміни первісного вигляду

об'єкта, що на сьогодні має особливе значення, оскільки в основному проводяться дослідження на частинках малих розмірів, речовин у слідових кількостях.

Головним критерієм будь-якої методики є ефективність – досягнення необхідного результату в найкоротший час. Основні оціночні параметри ефективності полягають у дієвості методики, що характеризується можливістю одержання достовірних результатів, визначених з достатньою точністю, при використанні мінімального об'єму об'єктів і витрат необхідного часу; достовірності одержаних результатів, тобто відповідності їх фактичним обставинам справи; точності результатів; мінімальному об'єму матеріалу, необхідного для проведення дослідження (кількість речовини, вихідних даних, зразків тощо); мінімальному часу, необхідного для проведення досліджень; збереженні речових доказів; мінімізації витрат матеріальних коштів. Ефективність методики в кожному конкретному випадку найбільш повно може бути оцінена за кожним її показником окремо, виходячи з конкретних умов проведення дослідження та характеру розв'язуваних завдань¹. Таким чином, ефективність експертної методики визначається можливістю одержання максимального обсягу інформації про об'єкт при мінімальних часових, трудових і матеріальних витратах. Одержані при цьому результати мають характеризуватися точністю, наочністю та надійністю.

До методик судової експертизи ставиться низка специфічних вимог. Так, перевага надається таким методам і засобам, які не псують або істотно не змінюють речові докази. Для експертної практики можуть бути рекомендовані науково обгрунтовані методи і засоби, випробувані експериментально, ефективність яких науково доведено. Результати їх використання мають бути очевидними, певною мірою наочними як для експертів, так і для всіх учасників судового процесу².

Одним із напрямів подальшого розвитку теорії та практики судової експертизи є вдосконалення існуючих і розроблення нових методів експертного дослідження. Взагалі, ще О. Р. Шляхов зазначав, що у «великій» науці відсутній загальноприйнятний поділ методів дослідження. Навіть у найстаріших галузях знань (хімії, фізиці, біології) немає докладних класифікацій. Навряд чи виправдано очікувати їх розроблення, аби потім «трансформувати» для потреб судової експертизи. Труднощі утворення класифікацій методів судової експертизи очевидні, оскільки навіть за окремими родами й видами вичерпно назвати всі методи та інструментальні засоби вдається тільки в загальному вигляді й з багатьма застереженнями. Однак при цьому він підкреслював, що наукове визначення підстав для побудування класифікаційних систем робочих методів судової експертизи має принципове значення для науково-дослідницьких розробок і вирішення багатьох організаційно-практичних завдань. На думку О. Р. Шляхова, з якою ми по-

¹ Див.: *Общее учение о методах судебной экспертизы.* — С. 4–7.

² Див.: *Винберг А. И., Шляхов А. Р.* *Общая характеристика методов экспертного исследования.* — С. 54–93.

годжуємося, класифікацію методів залежно від мети (наукової або практичної), яку ставить перед собою дослідник, можна здійснювати за різними підставами: ступенем спільності та субординації; призначенням і одержуваним результатом; характером досліджуваної інформації; стадіями експертного дослідження тощо¹.

На наш погляд, незважаючи на те що пройшло вже більше тридцяти років з моменту розроблення А. І. Вінбергом і О. Р. Шляховим системи методів, класифікованих за ступенем спільності та субординації, вона є найбільш вірною, такою, що дозволяє використовувати її для одержання уявлення про ієрархічність даного побудування. Зокрема, запропоновано диференціювати методи за чотирма рівнями:

- всеохоплюючий діалектико-матеріалістичний метод і методи логіки;
- загально пізнавальні методи: спостереження, вимірювання, описування, планування, експеримент, моделювання тощо;
- окремі інструментальні та інші допоміжні технічні методи;
- спеціальні методи, функції яких виконують спеціалізовані методики експертного дослідження².

Ця систематика в подальшому критикувалася на підставі того, що вона не дає чітких уявлень про межі застосування загальних і окремих методів, під інструментальними розуміє будь-які прийоми, пов'язані з використанням інструментальної (приладової) бази, ставить на один рівень методи та методики тощо. У той самий час інші класифікації, що пропонувалися, не відрізнялися за сутністю від наведеної або мали істотні недоліки, неприпустимі з точки зору поділу поняття.

Значну роль для науково-практичних цілей судово-експертної діяльності відіграє й розроблена О. Р. Шляховим класифікація окремих методів з урахуванням характеру досліджуваних властивостей, ознак об'єктів судової експертизи, за класами: мікроскопічні (у тому числі вимірювальні), фотографічні, хімічні, спектральні, хроматографічні, рентгенівські, фізико-технічні, математичні. Зважаючи на ці підстави він виділяє й групи (роди) методів дослідження: морфологічних властивостей, ознак об'єкта (його зовнішньої будови); компонентного складу, складних різноякісних частин виробів, агрегатів тощо; внутрішньої будови об'єкта; фізичних констант; атомного складу об'єкта; молекулярного складу об'єкта; фізико-хімічних властивостей. О. Р. Шляхов проаналізував і запропоновані й інші підстави для класифікації методів судової експертизи³. Головним з точки зору інтеграції методів інших наук у судову експертизу, на наш погляд, є те, що

¹ Див.: Шляхов А. Р. О классификации методов судебной экспертизы / А. Р. Шляхов // Рефераты научных сообщений на теоретическом семинаре – криминалистических чтений. — М. : ВНИИСЭ, 1977. — Вып. 18. — С. 11.

² Див.: Винберг А. И., Шляхов А. Р. Общая характеристика методов экспертного исследования. — С. 64.

³ Див.: Классификация основных методов судебной экспертизы. — М. : ВНИИСЭ, 1982. — С. 3–22.

дослідник запропонував визначення методики судової експертизи як системи методів, прийомів і технічних засобів, призначених для вивчення специфічних об'єктів експертизи та встановлення фактичних даних, що стосуються предмета окремого роду, виду, підвиду судової експертизи. Система методів передбачає цілеспрямованість і впорядкованість їх використання. При цьому будь-яка методика експертизи – це комплекс методів, застосовуваних у певній послідовності (за етапами дослідження, послідовністю розв'язання підзавдань експертизи тощо)¹. Отже, методика судової експертизи за своєю сутністю є реалізацією інтеграції методів різних галузей науки, техніки тощо для цілей судочинства.

Ще однією із заслуг О. Р. Шляхова є те, що саме він уперше запропонував описати всі використовувані в судовій експертизі методи (методики). Зазначаючи, що не всі характеристики методики можна описати, він підкреслював доцільність указати при цьому форми методичних матеріалів (методичний посібник, методичний лист, методичні рекомендації й под.) і джерела їх походження (автор, найменування роботи, рік та місце видання)². Ці ідеї О. Р. Шляхова через багато років реалізовано в розвитку судової експертизи в Україні. Так, у ст. 9 Закону України «Про судову експертизу» встановлено, що методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних і судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України³. Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 595 затверджено Порядок атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз⁴, згідно з яким визначено відповідні процедури. У цьому Порядку під поняттям «методика» розуміється результат наукової роботи, що містить систему методів дослідження, які застосовуються в процесі послідовних дій експерта з метою виконання певного експертного завдання. Раніше впроваджені в експертну практику методики вважаються такими, що пройшли атестацію, та підлягають державній реєстрації. Реєстрація методик проводиться Мін'юстом, який є держателем Реєстру методик проведення судових експертиз і визначає організаційні та методологічні принципи його ведення. Методики, подані до державної реєстрації, розглядаються Координаційною радою з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, яка створена відповідно до ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» для розгляду найважливіших питань розвитку судової експертизи, що мають

¹ Див.: Классификация основных методов судебной экспертизы. — С. 22.

² Див.: Классификация и перечень основных методов судебной экспертизы : материалы к ученому совету. — М. : ВНИИСЭ, 1977. — С. 53.

³ Див.: Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII // Відом. Верхов. Ради України, 1994. — № 28. — Ст. 232 (зі змінами : Закон України від 9 вересня 2004 р. № 1992-IV // Там само. — 2005. — № 1. — Ст. 14).

⁴ Див.: Про затвердження порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 595 // Офіц. вісн. України. — 2008. — № 49. — Ст. 1585.

міжвідомчий характер. У разі ухвалення Координаційною радою рішення про те, що методика підлягає державній реєстрації, їй присвоюється відповідний реєстраційний номер і до Реєстру заносяться відповідні дані. Порядок ведення Реєстру, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 2 жовтня 2008 р. № 1666/5¹, визначає процедуру формування та ведення Реєстру методик. Реєстр – це офіційна електронна база даних, що ведеться з метою створення інформаційного фонду про наявність методик проведення судових експертиз атестованих і рекомендованих до впровадження в експертну практику. Інформація, що міститься в Реєстрі, є відкритою для запитів правоохоронних органів, судів та зацікавлених юридичних і фізичних осіб. Адміністратор Реєстру забезпечує технічне й технологічне створення та супроводження програмного забезпечення Реєстру, надання доступу до нього, збереження й захист даних. Зокрема, цим Порядком встановлено, що держателю Реєстру надаються такі відомості: копія рішення Координаційної ради (витяг); два примірники методики у формі стислої анотації її змісту із зазначенням, у разі наявності, формул, розрахунків тощо або витягу зі звіту про виконання наукової роботи; копії рецензій на звіт про наукову роботу з розроблення методики; копії довідок про апробацію методики; копія рішення наукової ради спеціалізованої установи про рекомендацію до впровадження методики в експертну практику; облікова картка, заповнена спеціалізованою установою, що є розробником методики. До Реєстру вносяться реєстраційний код методики, вид (підвид, рід) експертизи або галузь знань, назва методики, найменування спеціалізованої установи, що є її розробником, рік створення та дата прийняття рішення про державну реєстрацію методики. У разі надходження запиту від правоохоронних органів, судів і зацікавлених юридичних та фізичних осіб щодо реєстрації відповідної методики з Реєстру надається витяг.

Таким чином, Реєстр являє собою класифікацію у вигляді системи спеціальних методів судової експертизи, функції яких виконують спеціалізовані методики експертних досліджень. Класифікатор за основними його групами побудовано відповідно експертним спеціальностям. У разі, якщо експертна методика не може бути віднесена до певної експертної спеціальності з причин відсутності такої (як правило, це стосується нових видів досліджень, стосовно яких ще не сформувалися підстави для їх виокремлення за предметом, об'єктом, завданнями та методами їх вирішення, або рідко призначуваних досліджень тощо), то вона виділяється в окрему групу. Методики проведення комплексних експертиз також виділено в окрему групу, оскільки вони містять сукупність прийомів, способів і методів дослідження з різних експертних спеціальностей (різних спеціальних знань). За нашими пропозиціями до групи методик проведення комплексної судової експертизи до Реєстру внесено такі: загальна методика призначення

¹ Див.: Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз : наказ Міністерства юстиції України від 2 жовтня 2008 р. № 1666/5 // *Офіц. вісн. України.* — 2008. — № 77. — Ст. 2588.

та проведення комплексних судових експертиз, що виконуються комісією експертів; методика комплексної експертизи та її використання при розслідуванні вбивств; методика комплексного криміналістичного дослідження контактної взаємодіючих або розділених на частини об'єктів; методика дослідження факту контактної взаємодії комплектів одягу між собою та іншими об'єктами; методика встановлення відстані стрільби; комплексна методика встановлення факту контактної взаємодії знаряддя злочину; методика дослідження шин транспортних засобів; загальна методика комплексного криміналістичного дослідження ґрунтів; методика експертного дослідження механізму утворення ґрунтових нашарувань на предметах одягу (розроблена нами); методика криміналістичного дослідження легкових автомобілів з метою визначення справжності їх ідентифікаційних номерів, моделей і часу випуску; методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху; методика комплексного криміналістичного дослідження номерних знаків України для транспортних засобів; методика комплексного дослідження об'єктів ґрунтово-мінерального походження тощо.

Підбиваючи підсумок наведеному, слід зробити такий умовивід. Інтеграція знань, що спостерігається в процесі науково-технічного прогресу суспільства, активно застосовується в судовій експертизі для вирішення її наукових і практичних завдань, породжуючи новітні методи та засоби судово-експертного пізнання. Розвиток судової експертизи свідчить про те, що з'явлення нових її класів, родів, видів і підвидів, а також розширення методичної бази традиційних досліджень не можна було б уявити в умовах відокремлення судової експертизи від інших наук, від передової науково-технічної думки, тобто без інтеграції наукових знань. Судово-експертна практика є замовником і споживачем тих знань, що інтегруються з інших наук через судову експертизу¹. Інтеграція знань є тим механізмом, що допомагає подолати нестачу відомостей про досліджуваний об'єкт, правильно обґрунтувати експертний висновок, а отже, підвищити рівень його повноти й надійності. Адже саме за принципами об'єктивності та повноти дослідження має будуватися судово-експертна діяльність.

З метою об'єктивізації результатів методик експертних досліджень, уніфікації підходів до їх формування треба чітко усвідомлювати, що при розробленні методик з подальшим їх внесенням до Державного реєстру необхідно виходити із принципів єдиного підходу до структури методики, а саме – обов'язкової наявності таких компонентів: предмета, завдань, об'єктів і суб'єктів досліджень, методів, що застосовуються, викладення алгоритму послідовних дій експерта (експертів) та оцінювання одержаних результатів. Крім цих обов'язкових складових, методика експертного дослідження може містити й інші, наприклад, рекомендації щодо підготов-

¹ Див.: *Макарян А. А.* Интеграция естественных и технических наук в криминалистике : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Макарян Акоп Андреевич. — М., 1994. — С. 33.

лення матеріалів для проведення досліджень або оцінювання одержаних результатів слідчим (судом) тощо.

На наш погляд, підвищену увагу треба приділяти структурі та змісту анотації до розробленої методики, яка повинна складатися з урахуванням зазначених критеріїв оцінювання методик. При цьому слід указувати предмет експертизи (ті обставини, що можуть бути з'ясовані в процесі експертного дослідження; фактичні дані, що встановлюються на основі спеціальних знань і дослідження матеріалів справи; предмет експертизи визначається питаннями, поставленими перед експертом слідчим або судом) та її об'єкт (джерело фактичних даних, носія інформації про факти, що становлять предмет експертизи: речові докази, обстановка місця події та її фрагменти, зразки тощо). Крім того, в анотації треба вказувати завдання та підзавдання, які вирішуються за допомогою цієї методики, наводити перелік методів, що використовуються на кожному з етапів, їх чутливість, діапазон параметрів і граничні умови використання.

Обґрунтованість висновків експерта та достовірність одержаних результатів залежать від надійності використаних методик. Однак не всі методики, запропоновані для реєстрації, однаковою мірою можна застосовувати до всіх об'єктів, оскільки обрання методів дослідження може залежати, наприклад, від особливостей об'єкта дослідження (зокрема його обсягу, розміру, стану тощо), існуючого обладнання та ін. Це підтверджується постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30 травня 1997 р. № 8, де зазначається, що визначення способу проведення експертизи є компетенцією експерта, тобто обрання методів і підходів до проведення аналізу залишається за експертом. Якщо методика використовується для визначення кількісних показників, то потрібно вказувати точність одержаних результатів. У зв'язку з цим використання атестованих методик, висування єдиних вимог до дослідження об'єктів дасть можливість одержати достовірні результати.

Методики розробляються з урахуванням специфіки досліджуваних об'єктів. Зусиллями наукових співробітників судово-експертних установ Міністерства юстиції України розроблено методики дослідження різних об'єктів. Дійсні на цей час методики забезпечують одержання важливої інформації для вирішення більшості завдань судової експертизи. Проте сучасний рівень розвитку науки дає можливість упроваджувати в практику експертних досліджень нові інструментальні методи. Так, за допомогою новітнього обладнання можна виявити якісно нові ознаки, характеристики об'єктів дослідження.

На формування експертних методик безпосередньо впливає судово-слідча практика. Нові об'єкти експертних досліджень, які з'являються в практиці, потребують розроблення нових методик і вдосконалення існуючих. На цей час з метою розроблення нових методик у Харківському НДІСЕ проводяться такі дослідження:

— у галузі судово-почеркознавчої експертизи – з дослідження рукописних записів і підписів, виконаних на незвичному матеріалі письма незвичними пишучими приладами;

— у галузі судової трасологічної та балістичної експертизи – з розроблення прямого динамічного методу дослідження слідів взаємодії куль і гільз патронів до нарізної зброї для встановлення їх належності до одного патрону; стосовно аеродинамічних аспектів криміналістичного дослідження уражаючих елементів патронів травматичної (несмертельної) дії; з вирішення діагностичних завдань при дослідженні елементів побутових трубопроводів і запірної арматури;

— у галузі експертизи відеозвукозапису – з дослідження структур аудіофайлів, записаних за допомогою цифрових диктофонів;

— у галузі експертизи матеріалів, речовин та виробів – з дослідження легких фракцій газових конденсатів;

— у галузі судово-біологічної експертизи – з розроблення комплексної методики експертного дослідження об'єктів біологічного та ґрунтово-мінерального походження;

— у галузі інженерно-технічної експертизи – з дослідження впливу характеристик фрикційних пар гальмівних механізмів на стійкість руху автомобілів при гальмуванні; з дослідження технічного стану автобусів категорій М₂ і М₃; з дослідження електронних пристроїв транспортних засобів з метою визначення параметрів їх руху; з розроблення загальної методики проведення судових пожежно-технічних експертиз, наслідків виникнення наднормативних відхилень напруги в мережах електричного живлення; з дослідження мережевих технологій та пристроїв;

— у галузі судово-економічної експертизи – з дослідження у справах, пов'язаних з неповерненням банківських кредитів юридичними особами; з дослідження бухгалтерських документів з витрачання коштів фонду соціального страхування та нарахування страхових внесків;

— у галузі судово-психологічної експертизи – з розроблення методики проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх, комунікативної діяльності особи, зафіксованої у відеозапису; дослідження розвитку неповнолітніх у ході розгляду справ у цивільному судочинстві;

— у галузі судової мистецтвознавчої експертизи – з розроблення методики виконання судових мистецтвознавчих досліджень продукції порнографічного характеру тощо.

Розроблення нових і вдосконалення існуючих методів дослідження дозволить вирішувати завдання судової експертизи, які раніше не вирішувалися, з достовірністю, точністю та в короткі строки. Із 2010 р. згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України також проводиться досить актуальна на сьогодні науково-дослідна робота зі створення інформаційного фонду методик проведення судових експертиз і спеціальної літератури, що використовуються в експертній практиці, у якій беруть участь найбільш

досвідчені науковці судово-експертних установ Міністерства юстиції України. Державна реєстрація методик проведення судових експертиз, державний контроль за застосуванням судовими експертами єдиних апробованих наукою й практикою методик, безумовно, дозволять високоякісно вирішувати складні завдання з використанням спеціальних знань у судочинстві, а також сприятимуть визначеній законодавством головної меті судово-експертної діяльності – забезпеченню правосуддя України кваліфікованою експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки й техніки.

А. С. Рубис, председатель научно-методического совета ООО «Международный центр экспертизы», профессор кафедры прокурорского надзора ИППК следователей, прокурорских работников и судей Белорусского государственного университета, доктор юридических наук, доцент,

И. А. Мороз, ученый секретарь научно-методического совета ООО «Международный центр экспертизы», доцент кафедры криминалистики Белорусского государственного университета, кандидат юридических наук

О КОМПЕТЕНЦИИ ЭКСПЕРТА В РЕШЕНИИ ВОПРОСОВ ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРА

Розглянуто деякі дискусійні проблеми використання спеціальних знань у кримінальному процесі. Звернено увагу на межі застосування спеціальних знань і компетенцію судового експерта у вирішенні питань правового характеру. Сформульовано пропозиції, що стосуються розширення меж компетенції експерта.

Рассмотрены некоторые дискуссионные проблемы использования специальных знаний в уголовном процессе. Обращено внимание на пределы применения специальных знаний и компетенцию судебного эксперта в решении вопросов правового характера. Сформулированы предложения, касающиеся расширения границ компетенции эксперта.

Очевидно обстоятельство, определяющее возможность участия лица в качестве специалиста или эксперта, – это наличие специальных знаний в различных областях науки, техники, искусства, ремесла. Вопрос об